

Hordiienko M. G. Andragogical Component of Distance Education

Summary. The article discusses the distance education in terms of features and principles of adult learning. It has been determined that the theory of distance education has andragogical component. This is proved with the implementation of the principle of the independence and autonomy of training in classic British model of distance education, which has the following features: learning is not limited to the rigid framework of time and place, the student develops their own learning path by choosing different disciplines to study, forms and terms of control; may combine learning with professional, social and family commitments.

Key words: adult education, distance education, independence, autonomy.

УДК 378.14

Каньковський І. Є.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСВІТНІ ТРАЄКТОРІЇ ЯК НЕОБХІДНІСТЬ СУЧАСНОГО ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ

Постановка проблеми. Розвиток освіти у всьому світі йде по шляху надання освітніх послуг безпосередньо кожному індивідууму, враховуючи його можливості, уподобання і здібності. Проблема індивідуалізації навчання стає не тільки однією із важливих, але і по справжньому доленосною.

Аналіз літератури. «Тільки при рішенні цієї проблеми, – стверджує В. Д. Шадріков, – ми можемо створити умови для реалізації в навчальному процесі потенційних можливостей кожного учня і уникнути трагічних фрустрируючих ситуацій, що калічать особистість школяра, породжують невіру у власні сили і озлобленість по відношенню до сьогодишнього світу» [1, с. 53].

Видатний педагог К. Д. Ушинський одним з перших конструював навчальну систему на основі врахування закономірностей психолого-фізіологічного розвитку людини в онтогенезі, відстоював думку, щоб психологічні закономірності спиралися на фізіологічні, а вивчення анатомії і фізіології людини повинно передувати вивченню психології. Він наполегливо радив педагогам вивчати психологічний розвиток дитини і все навчання будувати на законах розвитку психолого-фізіологічної природи учнів [2].

Дослідження проблеми індивідуалізації навчання в навчальних закладах різного типу і рівня тривають давно. Але питання впровадження в них індивідуальних освітніх траєкторій залишається на нашу думку недостатньо розкритим.

Метою даної статті є визначення суті поняття «індивідуальна освітня траєкторія» та виявлення шляхів реалізації індивідуальних освітніх траєкторій в умовах реального навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Різні підходи до трактування цього поняття із позицій проблемно-рефлексійного підходу, діяльнісного підходу, технології педагогічного супроводу, можна знайти в наукових працях П. В. Антошкіної, С. В. Воробйової, А. С. Гаязова, Н. Г. Звереві, С. А. Ізюмової, В. В. Лоренц, Л. Мягкоход, Н. Н. Суртаєвої, А. В. Хуторського, М. Б. Утепова та інших.

Значна частина науковців трактує індивідуальну освітню траєкторію як цілеспрямовану освітню програму, що забезпечує учню позиції суб'єкта вибору, розробки, реалізації освітнього стандарту при здійсненні вчителем педагогічної підтримки, самовизначення і самореалізації. Окремі вважають, що індивідуальна освітня траєкторія це набір конкретних дидактичних і методичних засобів із забезпечення розвитку учня, що ґрунтується на його індивідуальних особливостях, до яких належать рівні навченості, навчаємості і когнітивні психічні процеси.

Н. Н. Суртаєва переконана, що індивідуальна освітня траєкторія це відповідна послідовність елементів учбової діяльності кожного учня із реалізації власних освітніх цілей, що відповідає їх здібностям, можливостям, мотивації, інтересам, яка здійснюється при координуючій, організуючій, консультуючій діяльності педагога у взаємодії із батьками [3].

А. В. Хуторський розглядає індивідуальну освітню траєкторію як персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного учня в освіті [4].

Індивідуальна траєкторія, на думку А. С. Гаязова, – це прояв стилю навчальної діяльності кожного учня, який залежить від його мотивації, навчаємості і здійснюється у співпраці з педагогом [5]. Він переконує, що індивідуальна освітня траєкторія повинна бути орієнтована на створення умов для самовираження особистості учня, при обов'язковому досягненні поставлених цілей навчання.

Ми звернули увагу на те, що в дослідженнях активно використовуються два поняття: «індивідуальні освітні траєкторії» і «індивідуальний освітній маршрут», які часто ототожнюють. Необхідно пам'ятати, що під траєкторією у класичному значенні розуміється «лінія руху якого-небудь тіла або точки» [6, с. 560], а під маршрутом – «шлях прямування» [7, с. 149]. Ці поняття можуть бути розведені лише тим, що лінія руху освітньої програми (траєкторія) набуває конкретизацію по шляху (маршруті).

Таким чином, для студента вишу під «індивідуальною освітньою траєкторією» ми розуміємо обраний ним за власним бажанням і під власну відповідальність рух до досягнення, визначеного стандартом освіти, рівня професійної компетентності, що здійснюється при постійній педагогічній підтримці і контролі, в процесі якого відбувається його творча самореалізація, прояв і розвиток сукупності особистісних якостей, відповідно індивідуального освітнього маршруту.

Індивідуальний освітній маршрут являє собою персональну програму формування студентом професійної компетентності, що відповідає його віку і здібностям, інтересам, мотивації, психодинамічним характеристикам і яка спроектована на базі освітньо-професійної програми підготовки фахівця.

Серед характеристик індивідуальної траєкторії більшість науковців виділяють темп навчання й освітній продукт. Темп навчання визначає швидкість засвоєння нового знання або інтенсивність освітньої діяльності. Він залежить від індивідуальних особливостей студента, психологічних і фізіологічних показників, рівня підготовленості, його мотивації, рівня розвиненості здібностей, віку тощо.

Для чого важливо знати про швидкість засвоєння нового знання?

По-перше, це дозволяє отримати нормативні значення темпу засвоєння знань для різного віку. Вікова залежність темпу засвоєння знань відображає ряд закономірностей: за період підростання із 11 до 20 років темп збільшується у 2,5 рази, а у наступні 35 років (із 20 до 55 років) зменшується у 1,3 рази (майже на 25%).

По-друге, використання цього показника дозволяє здійснити дозування знань і вирішити проблему інформаційного перевантаження.

По-третє, зробити наукове обґрунтування навчального змісту дисциплін, що вивчаються.

По-четверте, передбачити індивідуальний час навчання та майбутню успішність учіння [8, с. 56–57].

При однаковому тимчасовому відрізку ($t_1 = t_2$), заданому педагогом для вивчення фундаментального освітнього об'єкта (ФОО), обсяг освітнього продукту (Vоп) може бути більше у того, хто навчається в більш високому темпі.

Освітні продукти тих, хто навчається відрізняються не тільки за обсягом, а й за змістом. Це обумовлено індивідуальними здібностями та відповідними їм видами діяльності, які застосовані були при вивченні одного і того ж фундаментального освітнього об'єкта.

Навіть при однакових знаннях про об'єкти, що досліджуються, освітні продукти різних людей, які навчаються, різні, оскільки засвоєні ними види діяльності й рівень їхнього розвитку відрізняються [5].

Виразений зовні освітній продукт того, хто навчається, відбиває його внутрішні освітні зміни або приріст. Освітній продукт (ОП) залежить від досягнутих знань про досліджуваний фундаментальний освітній об'єкт (ФОО), розвитку індивідуальних здібностей людини (ІЗ), засвоєння способів і видів діяльності (ВД):

$$\text{ОП} = f(\text{ФОО}, \text{ІЗ}, \text{ВД}).$$

Дана залежність дозволяє стверджувати, що навіть при однакових знаннях фундаментальних освітніх об'єктів (ФОО = const) освітні продукти різних учнів або студентів різні, оскільки засвоєні ними види діяльності й рівень їхнього розвитку відрізняються. Завдяки цій залежності стає зрозумілим необхідність і неминучість введення в процес навчання індивідуальної освітньої траєкторії.

Встановлено, що при конструюванні індивідуальних траєкторій освітньої діяльності засвоєння знань і способів діяльності може відбуватися у трьох рівнях:

- на рівні осмисленого сприйняття і запам'ятовування, яке зовнішньо проявляється у точному і близькому до оригіналу відтворенні навчального матеріалу;
- на рівні застосування знань і способів діяльності за зразком або у схожій ситуації;
- на рівні творчого застосування знань і способів діяльності [5].

Для побудови індивідуальної траєкторії навчання науковці пропонують різні способи, засоби і методи. Ситуаційне управління як спосіб побудови індивідуальної траєкторії навчання запроваджено в Національному аерокосмічному університеті імені М. Е. Жуковського «ХАІ» [9]. Н. В. Боброва розглядає електронний підручник як засіб проектування і реалізації індивідуальних освітньо-розвиваючих траєкторій [10]. Свою технологію побудови індивідуальної адаптивної траєкторії навчання на базі методу різнорівневого алгоритмічного квантування знань пропонують П. І. Федорук та М. В. Пікуляк [11].

Опитування викладачів про відношення до навчання за індивідуальними освітніми траєкторіями показує, що 82% з них висловлюють позитивне ставлення до можливості побудови навчання у відповідності до індивідуальних освітніх траєкторій як засобом врахування і формування індивідуальних особливостей тих, хто навчається; 91% – не готові реалізувати даний підхід у навчанні в силу складностей, пов'язаних із самостійним проектуванням індивідуальних освітніх траєкторій, в тому числі 75% викладачів не володіють знаннями і уміннями діагностування тих, хто навчається як основи проектування індивідуальних освітніх траєкторій; 97% – не володіють уміннями із проектування індиві-

дуальних освітніх траєкторій на основі обраних індивідуальних особливостей; 87% – не володіють уміннями по відбору і конструюванню змісту, який забезпечує реалізацію індивідуальних освітніх траєкторій учнів [10]. Тому на сьогодні в освітньому процесі вищих навчальних закладів різного типу в якості об'єктів пізнання продовжує переважає світ загальноприйнятих ідей, наукових понять, закономірностей, теорій. В навчальних програмах, посібниках, у безпосередній практиці традиційного навчання світ реальних об'єктів підмінюється вивченням відповідних ним понять та інших продуктів пізнання, отриманих не студентами, а фахівцями (вченими) або авторами навчального матеріалу. Вивчення інформації про чужі знання практично не залишає студентам місця для створення власних знань про реальний світ, що перешкоджає не тільки побудові ними індивідуальних освітніх траєкторій, але і творчій самореалізації в цілому. Значить, задача педагога вишу при реалізації індивідуальної освітньої траєкторії в навчанні полягає в забезпеченні індивідуальної зони творчого розвитку кожного студента та застосуванні технології евристичного навчання. Це приведе студента до усвідомлення необхідності саморуку, до самостійної постановки навчальних задач і проблем, до оволодіння методами їх рішення, конструювання власної системи знань і способів діяльності.

Враховуючи те, що індивідуальна освітня траєкторія може характеризуватися змістовим (через освітні програми), діяльним (через нетрадиційні педагогічні технології) і процесуальним (через організацію і види спілкування) напрямками реалізації, пропонуємо, відповідно рекомендацій А. В. Хуторського [4], наступний алгоритм дій, який гарантує евристичність освітньої діяльності і здійснення процесу підготовки фахівців за наступною траєкторією.

Дія 1. Діагностування викладачами рівня розвитку та ступеня виразності особистісних якостей студентів, необхідних для тих видів діяльності, які потребують конкретні дисципліни.

Дія 2. Визначення і фіксування кожним студентом «своїх», а потім і викладачами «загальних», фундаментальних освітніх об'єктів дисциплін (складання вихідного концепту дисципліни у схематичній, матричній, знаковій, символічній тезовій або іншій формі, що спирається на систему фундаментальних освітніх об'єктів та їх різні функціональні прояви).

Дія 3. Вибудовування системи особистісного ставлення студента до навчального матеріалу дисциплін (самовизначення у сформульованих проблемах і фундаментальних освітніх об'єктах, встановлення їх значення і ролі, фіксування пріоритетних зон уваги).

Дія 4. Проектування кожним студентом індивідуальної освітньої діяльності стосовно «своїх» і «загальних» фундаментальних освітніх об'єктів (формулювання цілі, відбір тематики, прикидання кінцевих освітніх продуктів та форм їх представлення, складання плану роботи, відбір засобів та способів діяльності, установа системи контролю й оцінки діяльності).

Дія 5. Діяльність з одночасної реалізації індивідуальних освітніх програм студентів і загальноколективної освітньої програми.

Дія 6. Демонстрування особистих освітніх продуктів студентів та їх колективне обговорення.

Дія 7. Рефлексійно-оцінювальна.

Цей алгоритм апробовано нами в процесі підготовки інженерів-педагогів в Хмельницькому національному університеті.

З метою забезпечення наростання творчої взаємодії і активізації творчої самореалізації майбутніх інженерів-педагогів викладачами університету застосовувались діалог, ігрове моделювання, рефлексійний аналіз, пошукові пізнавальні задачі, навчально-творча діяльність викладачів і студентів по спільному рішенню задач пошукового характеру на базі навчально-наукового виробничого центру «Майстер», змістовно-мотивуюча оцінка та ін.

Висновки. Правильність вибору індивідуальної траєкторії освіти викликає особливі проблеми у студентської молоді. Тому цей процес необхідно відповідним чином організувати. Кожен студент повинен отримати широкий вибір для свого подальшого розвитку. Вищий навчальний заклад зобов'язаний забезпечити йому право на будову особистого світу знань протягом навчання професії.

Література

1. Шадриков В. Д. Индивидуализация содержания образования: Концепция индивидуализации содержания образования / В. Д. Шадриков // Школьные технологии. – 2000. – № 3. – С. 72–83.
2. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : у 2-х т. – К. : Просвіта, 1957. – Т. 1. – 406 с.
3. Суртаева Н. Н. Нетрадиционные педагогические технологии: парацентрическая технология : учебное пособие / Н. Н. Суртаева. – М. ; Омск, 1974. – 22 с.
4. Хуторський А. Індивідуальна освітня траєкторія [Електронний ресурс] / А. Хуторський. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/theory/2287/print>.
5. Гаязов А. С. Индивидуальные траектории образования личности [Електронний ресурс] / А. С. Гаязов. – Режим доступу : www.raop.ru/content/otdelenie-psiologii-i-fiziol...

6. Новий тлумачний словник української мови : у трьох томах / В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Сімферополь : Аконіт, 2003. – Т. 3. – 864 с.
7. Новий тлумачний словник української мови : у трьох томах / В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Сімферополь : Аконіт, 2003. – Т. 2. – 928 с.
8. Изюмова С. А. Влияние индивидуально-психологических особенностей на обучаемость студентов / С. А. Изюмова, Е. В. Чмыхова // Инновации в образовании. – 2001. – № 2. – С. 54–63.
9. Павленко В. Н. Ситуационные управления как способ построения индивидуальной траектории обучения / В. Н. Павленко, В. В. Шевель, С. П. Визиряко // Радиоелектронні і комп'ютерні системи. – 2009. – № 3. – С. 111–115.
10. Боброва Н. В. К вопросу об использовании электронного учебника как средства проектирования и реализации индивидуальных образовательно-развивающих траекторий [Электронный ресурс] / Н. В. Боброва // Современные проблемы науки и образования. – 2011. – № 3. – Режим доступа : <http://www.science-education.ru/pdf/2011/3/55.pdf>.
11. Федорук П. І. Технології побудови індивідуальної адаптивної траєкторії навчання у системі дистанційної освіти і контролю знань / П. І. Федорук, М. В. Пікуляк // Математичні машини і системи. – 2010. – № 1. – С. 68–76.

Каньковський І. Є. Індивідуальні освітні траєкторії як необхідність сучасного процесу професійної підготовки фахівця

Резюме. Розглянуто суть поняття «індивідуальна траєкторія освіти», обґрунтована необхідність і неминучість введення в процес навчання індивідуальної освітньої траєкторії, рекомендовані рівні засвоєння знань і способи діяльності при конструюванні індивідуальних траєкторій, запропоновано алгоритм дій, який гарантує евристичність освітньої діяльності і здійснення процесу підготовки фахівців за такою траєкторією.

Ключові слова: індивідуалізація навчання, індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальний освітній маршрут, темп навчання, освітній продукт.

Каньковский И. Е. Индивидуальные образовательные траектории как необходимость современного процесса профессиональной подготовки специалиста

Резюме. Рассмотрена суть понятия «индивидуальная траектория образования», обоснована необходимость и неминучесть введения в процесс обучения индивидуальной образовательной траектории, рекомендованы уровни усвоения знаний и способы деятельности при конструировании индивидуальных траекторий, предложен алгоритм действий, который гарантирует эвристичность образовательной деятельности и осуществление процесса подготовки специалистов по такой траектории.

Ключевые слова: индивидуализация обучения, индивидуальная образовательная траектория, индивидуальный образовательный маршрут, темп обучения, образовательный продукт.

Kankovskiy I. E. Individual educational trajectory as necessity of the modern process of professional specialist training

Summary. The concept of «individual trajectory of education» has been investigated in the following article, also the necessity and inevitability of putting into educational process individual educational trajectory has been grounded, the levels of mastering knowledge and the ways of activity during the construction of the individual trajectories have been suggested, action algorithm which ensures the novelty of educational activity and realization of process of specialist training has been put forward.

Key words: individualization of education, individual educational trajectory, individual educational course, teaching rate, educational product.

УДК 371.1:377.0.18.48+377.36

Книжник Л. Ю.

**ПРОЕКТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АЛЬТЕРНАТИВНОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ**

Постановка проблеми. Високий динамізм розвитку світової економіки, її глобалізація, зростання темпів науково-технічного прогресу, а також соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, вимагають суттєвої трансформації у підготовці кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння нових технологій та конкурентоспроможних на ринку праці. Витоками еволюції цих вимог, причиною їх постійного підвищення до професіоналізму фахівців є глобалізація базису (економіки), що об'єктивно привела до феномену освітньої глобалізації – транснаціональної освіти, яка характеризується становленням нових форм навчання.